

Міністерство освіти і науки України
Національний університет
водного господарства та природокористування

Кафедра економіки підприємства і міжнародного бізнесу

06-01-252М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять та самостійної роботи
з навчальної дисципліни
«Світові економічні кризи»
для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за
освітньо-професійною програмою
«Міжнародні економічні відносини»
спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»
денної та заочної форм навчання

Рекомендовано науково-
методичною радою
з якості ННІЕМ
Протокол № 1 від 02.09.2021 р.

Рівне – 2021

Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Світові економічні кризи» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за освітньо-професійною програмою «Міжнародні економічні відносини» спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» денної та заочної форм навчання [Електронне видання] / Вашай Ю. В. – Рівне : НУВГП, 2020. – 16 с.

Укладач: Вашай Ю. В., к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства і міжнародного бізнесу.

Відповідальна за випуск: Кушнір Н. Б., к.е.н., завідувач кафедри економіки підприємства і міжнародного бізнесу

Керівник групи забезпечення спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»:

Жемба А. Й.

Зміст

Вступ	3
1.Опис навчальної дисципліни.....	5
2.Структура навчальної дисципліни.....	6
3.Методи контролю.....	6
4.Розподіл балів, які отримують здобувачі.....	7
5.Плани практичних занять.....	8
6.Методичні вказівки до самостійної роботи.....	11
7.Індивідуальне навчально-дослідне завдання.....	12
7.1. Методичні вказівки до виконання індивідуального навчально-дослідного завдання.....	12
7.2. Теми рефератів.....	14
8. Рекомендована література.....	15
Інформаційні ресурси.....	16

© Вашай Ю. В., 2021

© НУВГП, 2021

Вступ

Навчальна дисципліна «Світові економічні кризи» спрямована на формування системи знань щодо основних світових криз, що мали місце у період розвитку індустріального суспільства, причин їх виникнення та інструментарію подолання кризових явищ в економіках різних країн.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Світові економічні кризи» є формування системи знань та аналітичних навичок щодо антикризового інструментарію подолання кризових явищ в економіці, який було вироблено у період розвитку індустріального суспільства.

Вивчення дисципліни спирається на отримані компетентності з економічних дисциплін: Макроекономіка, Мікроекономіка, Економіка праці, Вступ до спеціальності, Міжнародні економічні відносини.

Набуті під час вивчення дисципліни «Світові економічні кризи» компетентності допоможуть адекватно оцінювати та прогнозувати соціально-економічні наслідки кризових явищ у ринковому середовищі під час вивчення майбутніх професійних обов'язків.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен

знати:

- етапи розвитку теоретичних концепцій криз;
- історію розвитку основних економічних криз та причини їх виникнення з точки зору різних економічних теорій;
- наслідки світових економічних криз та досвід антикризового регулювання в світі;
- генезис антикризового регулювання економіки України;
- вплив пандемії COVID-19 на розвиток світової економіки;

вміти:

- досліджувати моделі світових економічних криз;
- застосовувати макроекономічний інструментарій до формування комплексу заходів антикризового управління
- оцінювати можливості дотримання принципів сталого розвитку при розробці національних та глобальних стратегій антикризового управління.

Отже, вивчення навчальної дисципліни «Світові економічні кризи» забезпечує здобувачам такі **компетентності**:

- Здатність проведення досліджень на відповідному рівні
- Здатність застосовувати кумулятивні знання, науково-технологічні досягнення, інформаційні технології для осягнення сутності феномену нової економіки, виявлення закономірностей та тенденцій новітнього розвитку світового господарства.

- Здатність прогнозувати тенденції розвитку міжнародних ринків з урахуванням кон'юнктурних змін.
- Здатність встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між екологічними проблемами та форматами взаємодії у сучасних міжнародних відносинах, враховуючи нові формати співпраці щодо дотримання стандартів екологічної безпеки

та програмні результати:

- Розробляти та досліджувати адаптивні моделі вирівнювання дисбалансів та нівелювання загроз глобального розвитку, пропонувати варіанти вирішення проблем за результатами дослідження.
- Розуміти принципи сталого розвитку й вміння адаптувати їх до стратегій держав у формуванні засад внутрішньої та зовнішньої політики з урахуванням ризиків і загроз кліматичних змін, водного стресу, ресурсних конфліктів.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів — 3	Галузь знань: 29 «Міжнародні відносини»	Вибіркова
	292 «Міжнародні економічні відносини»	
Модулів – 2		Рік підготовки:
Змістових модулів – 2		1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання – ІНДЗ		Семестр
Загальна кількість годин - 90		1-й
		Лекції
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 СРС - 3	Рівень вищої освіти: Магістр	16 год.
		Практичні, семінарські
		14 год.
		Самостійна робота
		60 год.
		Вид контролю - залік

Примітка: співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить:
для денної форми навчання — 33% : 67%. для заочної форми навчання — 9% : 91%.

2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	Усього	в т.ч.			
		Л	П	ІНД	СР
<i>Змістовий модуль 1. Історичні аспекти виникнення та дослідження кризових явищ</i>					
Тема 1. Етапи розвитку теоретичних концепцій криз	16	4	2	-	10
Тема 2: Історія розвитку основних економічних криз	19	4	4	-	11
Тема 3: Причини виникнення кризових явищ з точки зору різних економічних теорій	14	2	2	-	10
<i>Разом за змістовим модулем 1</i>	49	10	8	-	31
<i>Змістовий модуль 2. Світовий досвід та сучасні підходи до антикризового регулювання</i>					
Тема 4: Наслідки світових економічних криз та антикризове регулювання	13	2	2	-	9
Тема 5: Генезис антикризового регулювання економіки України	14	2	2	-	10
Тема 6: Вплив пандемії COVID-19 на розвиток світової економіки	14	2	2	-	10
<i>Разом за змістовим модулем 2</i>	41	6	6	-	29
<i>Усього годин</i>	90	16	14	-	60

3. Методи контролю

Поточний контроль знань здобувачів з навчальної дисципліни «Світові економічні кризи»:

- оцінюється участь здобувачів в обговоренні питань, винесених на практичні заняття, та проблемних ситуацій;
- розв'язок ситуаційних вправ;
- самостійно підготовлені повідомлення здобувачів за темою практичного заняття;
- на кожному практичному занятті проводиться письмове опитування по темі у вигляді визначення п'яти понять або 10 тестів закритої форми з однією правильною відповіддю з 4-х можливих;
- оцінюється звіт по ІНДЗ;
- проведення модульного поточного контролю через навчально-науковий центр незалежного оцінювання.

Підсумковий контроль знань здійснюється на основі балів, отриманих здобувачами впродовж семестру

4. Розподіл балів, які отримують здобувачі

	Модуль 1: поточний контроль та самостійна робота								Сума
	Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2				
	T1	T2	T3	МК 1	T4	T5	T6	МК2	
A	3	3	3	-	3	3	3	-	-
П	4	4	4	-	4	4	4	-	-
Сб	7	7	7	20	7	7	7	20	82
Модуль 2. ІНДЗ									18
Сума									100

T – теми змістових модулів

МК – модульний поточний контроль

A – бали за активність на практичному занятті

П – бали за письмове опитування

Сб – сума балів за тему

Заохочувальні бали:

- виступ з доповіддю на студентській науковій конференції — 10 балів;
- публікація тез доповіді — 5 балів;
- публікація наукової статті — 10 балів;
- участь у економічному турнірі, олімпіаді за спеціальністю - 5 балів;
- перемога у економічному турнірі, олімпіаді за спеціальністю - 10 балів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою для заліку
90-100	зараховано
82-89	
74-81	
64-73	
60-63	
35-59	"незараховано" з можливістю повторного складання
1-34	"незараховано" з обов'язковим повторним курсом

5. Плани практичних занять

Практичне заняття 1. Етапи розвитку теоретичних концепцій криз

Теми для обговорення

1. Теоретичні підходи до визначення сутності кризи.
2. Теоретичні концепції криз.
3. Трагування сутності економічних криз початку XVII ст. – середини 30-их рр. XX ст. (Дж.С. Мілль, Ж-Б. Сей, Д. Рікардо, Ж.-Ш. Сісмонді, Р. Родбертус, К. Каутський Еміль де-Лвель).
4. Пояснення економічних криз в середині 30-их рр. XX ст. – 60-тих рр. XX ст. (Дж. Кейнс, Р. Гільфердінг, К. Маркс).

Питання для самостійного опрацювання:

1. Представники теорії раціональних очікувань про економічні кризи (з 60-тих рр. XX ст. до кінця XX ст. 70-80 рр. — О.У. Філіпс, Є. С. Варга, М. ТуганБарановський).
2. Підходи до трактування економічних криз початку XXI ст. (Т. Юрьєва, О. Демчук, Т. Єфремова, О. Маковоз, А. Глазкова)

Практичне заняття 2. Історія розвитку основних економічних криз (18-19 ст.)

Теми для обговорення

1. Загальні закономірності, властиві світовим кризам.
2. Економічна криза у Франції 1788 р.
3. Перша міжнародна фінансова криза 1825 р.
4. Перша світова економічна криза 1857 р.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Фондова криза в Англії 1836 р.
2. Фондова криза в Європі 1847 р.
3. Валютна криза в США 1861 р. Криза банку Baring 1890 р.

Практичне заняття 3. Історія розвитку основних економічних криз (20-21 ст.)

Теми для обговорення

1. Криза фондової біржі в НьюЙорку 1907 р.
2. Міжнародна фінансова криза 1914 р.
3. Світова економічна криза 1920 р.
4. Велика депресія 1929 р.
5. Чорний понеділок 1987 р.
6. Міжнародна фінансово-економічна криза 2007 р.

Питання для самостійного опрацювання:

7. Криза долара 1933 р.
8. Перша енергетична криза 1973 р.
9. Мексиканська криза 1994 р.
10. Азіатська криза 1997 р.
11. Російська криза 1998 р.
12. Криза.com 2001 р.

Практичне заняття 4. Причини виникнення кризових явищ з точки зору різних економічних теорій

Теми для обговорення

1. Підходи Д.Рікардо до виникнення криз.
2. Пояснення криз С.Сімонді (Швейцарія).
3. Суперечність між виробництвом і споживанням як пояснення кризи К.Марксом.
4. Дослідження причин криз представниками неокласичної і ліберальної шкіл.
5. Теорія нерівноваги.
6. Причини криз за Д. Кейнсом.
7. Теорії циклів і кризи П.Самюельсона.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Грошова теорія Хоутрі й ін.
2. Теорія нововведень (Шумпетер, Хансен).
3. Психологічна теорія (Пігу, Беджгот й ін.).
4. Теорія недоспоживання (Гобсон, Фостер, Кетчінгс й ін.).

5. Теорія надмірного інвестування (Хайск, Мізес й ін.).
6. Теорія сонячних плям – погоди – врожаю (Джеванс, Мур)

Практичне заняття 5. Наслідки світових економічних криз та антикризове регулювання

Теми для обговорення

1. Головні сфери втрат в історичному аспекті світових економічних криз.
2. Вимоги до антикризового регулювання економіки в умовах світових економічних криз.
3. Складові антикризового регулювання: світовий досвід

Питання для самостійного опрацювання:

1. Властивості економічної системи як об'єкту антикризових перетворень.

Практичне заняття 6. Генезис антикризового регулювання економіки України

Теми для обговорення

1. Наслідки глобальних кризових явищ для економіки України.
2. Риси, антикризові заходи та інструменти трансформаційної кризи України 1991-1993 років.
3. Реалізація антикризової політики України в умовах світової фінансової кризи 2008-2009 років.
4. Стратегія і тактика подолання економічної кризи 2014-2015 років після Революції Гідності.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Основні положення антикризової політики України у 1994-1999 роках.
2. Основні напрями реалізації економічних реформ у 2010-2014 роках.

Практичне заняття 7. Вплив пандемії COVID-19 на розвиток світової економіки

Теми для обговорення

1. Динаміка темпів економічного зростання провідних країн світу в умовах пандемії.
2. Якісні та кількісні характеристики розвитку реального сектору глобальної економіки.

3. Вплив пандемії на доходи та витрати домогосподарств.
4. Світові та вітчизняні заходи відновлення економіки в умовах пандемії.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Падіння індексу бірж в Америці, Європі та країнах Азіатсько-Тихоокеанського регіону.
2. Зниження цін на нафту як фактор розвитку світової економіки в умовах пандемії.
3. Вплив пандемії на еколого-економічну складову безпеки.

6. Методичні вказівки до самостійної роботи

Самостійна робота здобувачів — це особлива форма навчальної діяльності, спрямована на формування самостійності здобувачів і засвоєння ними сукупності знань, умінь, навичок. Вміння самостійно працювати, збагачувати себе новими знаннями залишається на все життя і є одним з найважливіших факторів професійного зростання.

Розрізняють два основних напрямки самостійної роботи здобувачів: під контролем викладача та самостійна позааудиторна робота.

Самостійна робота під контролем викладача здійснюється в аудиторії. Основними її формами є: конспектування лекцій; участь здобувачів в обговоренні питань, винесених на практичні заняття, та проблемних ситуацій; виступи з самостійно підготовленими на практичне заняття повідомленнями; розв'язання контрольних тестових завдань.

На самостійну позааудиторну роботу здобувачів по дисципліні «Світові економічні кризи» відводиться 67% навчального часу.

Самостійна позааудиторна робота здобувачів включає наступні види робіт:

роботи обов'язкового характеру:

- підготовка до аудиторних занять;
- підготовка до контрольних заходів;
- виконання індивідуального навчально-дослідного завдання;
- виступ-презентація ІНДЗ за обраною темою.

роботи стимулюючого характеру:

- виступ з доповіддю з питань навчальної дисципліни на здобувачській науковій конференції
- публікація тез доповіді з питань навчальної;
- публікація наукової статті з питань навчальної дисципліни;
- участь у економічному турнірі, олімпіаді за спеціальністю.

Виконання робіт стимулюючого характеру дає змогу здобувачам отримати додаткові бали.

7. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

7.1. Методичні вказівки до виконання індивідуального навчально-дослідного завдання

Індивідуальне навчально-дослідне завдання передбачає *написання реферату* із програми курсу.

Тема реферату та перелік термінів визначаються на першому практичному занятті.

Виконання та захист індивідуального завдання у визначені терміни є обов'язковим для кожного здобувача.

Обсяг роботи становить 12-15 сторінок стандартного формату А4. Текст пишеться (друкується) на одній стороні аркуша. Розмір шрифту — 14 кегль. Інтервал між рядками одинарний. Абзацний відступ — 10 мм. Текст вирівнюється по ширині аркуша. Поля: ліве, верхнє, праве, нижнє — 20мм.

Сторінки роботи обов'язково нумеруються послідовно по центру нижнього поля арабськими цифрами. Першою вважається титульна сторінка, її включають до загальної нумерації сторінок, але на ній номер не проставляється.

Метою виконання реферату є набуття навичок самостійного опрацювання та аналізу наукової, навчальної та методичної літератури. Здобувач повинен коротко викласти зміст вибраної теми, проаналізувати питання і визначити своє бачення проблеми.

Реферат обов'язково повинен мати наступні **структурні елементи**: титульну сторінку, зміст (план роботи), вступ, 2-3 розділи, висновки, список використаної літератури.

На другій сторінці наводять зміст, у якому зазначаються всі структурні елементи і сторінки, з яких вони починаються. Всі заголовки у змісті починаються з прописної літери без крапки на кінці. У змісті вступ, висновки, список використаної літератури **не нумерують**. Нумерують лише назви розділів.

Назви всіх структурних частин роботи повторюються в тексті. Заголовки формуються посередині.

Вимоги до вступу

У вступі необхідно обґрунтувати актуальність теми, що досліджується в умовах формування ринкових відносин, основні особливості порушення і вирішення питань теми стосовно до об'єктів дослідження; аналіз літератури за

об'єктом дослідження; мету і завдання дослідження. Обсяг вступу – 1 сторінка тексту.

Вимоги до основної частини

Основна частина реферату складається з розділів та підрозділів, в яких мають бути послідовно розглянуті всі питання теми.

Основна частина реферату складається, як правило, з двох-трьох розділів:

- у першому розділі розкриваються теоретико-економічні аспекти проблеми;
- другий-третій розділ присвячується аналізу фактичних та статистичних даних.

При написанні основної частини необхідно обов'язково наводити посилання на використані наукові джерела.

Посилання на використану літературу

При написанні роботи здобувач повинен давати посилання на джерела, матеріали та ідеї, за допомогою яких виконується робота, щоб можна було перевірити їх достовірність. Посилання на джерела показують, як автор роботи вміє використовувати ці джерела, на їх основі логічно, послідовно і аргументовано викладати суть проблеми чи теми. Значна кількість посилань на джерела в роботі свідчить про вміння автора працювати з літературою. Якщо дані, наведені в реченні, взято з одного джерела, достатньо послатися на нього в кінці речення. Якщо вони з різних джерел, посилання подаються в тексті речення на кожне джерело.

Форма посилань на джерела може бути різною. Посилання у тексті роботизначаються у квадратних дужках, де вказують номер джерела за списком літератури та сторінку з якої взято інформацію, наприклад, [2, С. 51]. Коли посилаються на кілька джерел використовують форму: [2; 6], тобто посилаються на джерела 2 та 6.

Вимоги до висновків

Висновки по роботі в цілому повинні включати основні узагальнення та результати досліджень, одержані в процесі написання роботи (3-4 по кожному розділу). Обсяг висновків – 1-2 сторінки тексту. Висновки не є продовженням аналізу, вони не можуть містити те, про що не йшлося в основній частині. У висновках не даються посилання.

Вимоги до списку використаної літератури

Використані в процесі написання джерела потрібно розміщувати в алфавітному порядку прізвищ авторів (назв використовуваних робіт, якщо не зазначено прізвище автора) або за порядком використання джерела у тексті.

Бібліографічний опис джерел подається мовою оригіналу.

Шкала оцінювання ІНДЗ

Підготовка роботи			Захист роботи	Сума балів
Розкриття теми	Обґрунтованість висновків	Оформлення відповідно до вимог		
0-5	0-4	0-4	0-5	0-18

7.2. Теми рефератів

1. Причини виникнення економічної кризи в національній економіці України у 1990-х рр.
2. Роль держави у мінімізації негативних наслідків світової фінансово-економічної кризи в національній економіці України.
3. Світова економічна криза 1929-1933 рр. Її наслідки для США та шляхи виходу з неї ("Новий курс" Ф. Д. Рузвельта).
4. Фінансово-економічна криза 2020 року: загрози та перспективи розвитку національних компаній
5. Світові економічні кризи: причини виникнення, наслідки та шляхи подолання
6. Економічна криза 1873–1875 рр. і початок другої науково-технічної революції (НТР) кінця XIX ст. – початку XX ст.
7. Економічна теорія криз
8. Криза податкової системи Шумпетера
9. Підходи Д.Рікардо до виникнення криз.
10. Дослідження причин криз представниками неокласичної і ліберальної шкіл
11. Теорії циклів і кризи П.Самюельсона
12. Наслідки глобальних кризових явищ для економіки України.
13. Риси, антикризові заходи та інструменти трансформаційної кризи України 1991-1993 років.
14. Реалізація антикризової політики України в умовах світової фінансової кризи 2008-2009 років
15. Криза.com 2001 р.
16. Властивості економічної системи як об'єкту антикризових перетворень

8. Рекомендована література

1. Амелін А., Лаврик Я., Монін Д. Прогноз збитків. Якими будуть економічні збитки України через пандемію корона вірусу. URL: https://dt.ua/ECONOMICS/prognoz-zbitki-vyakimi-budut-ekonomichni-zbitki-ukrayini-cherez-pandemiyukoronavirusa-342951_.html
2. Блінов А. Вірус рецесії: чим обернеться епідемія COVID19 і хто постраждає найбільше. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/03/18/pogljad/ekonomika/virus-recesiyi-chymobnertsya-epidemiya-covid-19-xto-postrazhdaye-najbilshe>
3. Варга Е. С. Экономические кризисы / под ред. В. Я. Аболтина. М. : Наука, 1974. 432 с.
4. Втеча від стабільності: як коронавірус вплине на економіку світу, Європи та України. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2020/03/3/7107022/>
5. Гильфердинг Р. Финансовый капитал. Раздел 4. Финансовый капитал и кризисы. М. : Государственное социально-экономическое издательство, 1931. С. 459.
6. Даниленко Ю. Приводи для оптимізму, міфи та економічні наслідки. *Коронавірусний дайджест № 3*. URL: [https:// voxukraine.org/uk/privodi-dlya-optimizmu-mifi-ta-ekonomichninaslidki-koronavirusnij-dajdzhest-3/](https://voxukraine.org/uk/privodi-dlya-optimizmu-mifi-ta-ekonomichninaslidki-koronavirusnij-dajdzhest-3/)
7. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег. М. : Гелиос АРВ, 1999. 352 с.
8. Маковоз О. В., Глазкова А. С. Теоретико-методологічна сутність кризових явищ в розвитку економічних систем. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2012. № 38. С. 271–273.
9. Маркс К. Капитал : в 3-х т. М. : Государственное издательство политической литературы, 1955. 2230 с.
10. Мельник А. О. Мексиканська криза 1995–1996 років: причини і наслідки. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Сер. “Економічні науки”*. 2009. Вип. 24., Ч. 2. С. 237–241.
11. Мельник А.О. Передумови розвитку Азіатської кризи 1997-1998 років. *Науковий журнал “Культура народів Причорномор’я*. 2009. № 172. С. 169–171.
12. Пластун О. Л., Макаренко І. О. Роль індикаторів фондового ринку у прогнозуванні економічних криз. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2018. № 3. С. 70–77. URL: <https://economics.opu.ua/ejoru/2018/No3/70.pdf> DOI: 10.5281/zenodo.2354567
13. Професор Оксфорда виявив першу фінансову кризу до нашої ери. URL: <http://www.kreschatic.kiev.ua/ua/3404/news/1227876334.html>

14. Туган-Барановский М. И. Избранное: Периодические промышленные кризисы. История английских кризисов. Общая теория кризиса сов. М. : Наука СССР, 1997. 576 с.

15. Уроки китайського коронавірусу. Частина 1. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2881684-uroki-kitajskogokoronavirusu-castina-1.html>

16. Шабельник Т. В., Марена Т. В., Шабельник М. М. Сучасні підходи до типологізації світових фінансових криз. *Бізнес Інформ*. 2020. №10. С. 6–13. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-10-6-13>

17. Шрамко Ю. Аналітики оцінили економічні наслідки коронавірусу COVID-19 в усьому світі. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1853021-analitiki-otsinili-ekonomichni-naslidkikoronavirusu-covid-19-v-usomu-sviti>

18. Wolfson college. University of Oksford. Dr. Nhilip Kay URL: www.wolfson.ox.ac.uk/content/1188-dr-philip-kay

19. Zigunova A., Shevkunov N., Logvinova I., Kislov I., Shevchenko V. Ensuring economic security of the enterprise in anti-crisis conditions. URL: https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/pdf/2020/17/e3sconf_ktti2020_04030.pdf

9. Інформаційні ресурси

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

2. Офіційний сайт Міністерства внутрішніх справ України. URL: <http://mvs.gov.ua/>

3. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. URL: <http://mfa.gov.ua/ua>

4. Офіційний сайт Організації з безпеки і співробітництва в Європі. URL: <https://www.osce.org/>

5. Офіційний сайт ООН. URL: www.un.org

6. Офіційний сайт Групи Світового банку/ URL: www.worldbank.gov.ua

7. Офіційний сайт СОТ. URL: www.wto.org

8. Офіційний сайт ЄС. URL: www.e.u.org

9. Офіційний сайт МВФ. URL: www.imf.org

10. Департамент ООН з економічних і соціальних питань. URL: <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates19.asp>